

Bartal Anna Mária

Segítő kapcsolatok, szomszédsági viszonyok és bizalom a vörösiszap-katasztrófa érintettjeinek körében.

- A segítőkapcsolatok helye a közösségi reziliencia – mint a hálózatba kapcsolt adaptív képességek – modelljében (Norris et al.2007)
- Segítőkapcsolatok differenciált megközelítésének eredményei a vörösiszap-katasztrófa érintettjeinek körében 2010-2020
- Szomszédsági segítőkapcsolatok jellemzői
- Szomszédsági viszonyok változásai 2010-2020
- Az általánosított és személyközi bizalom

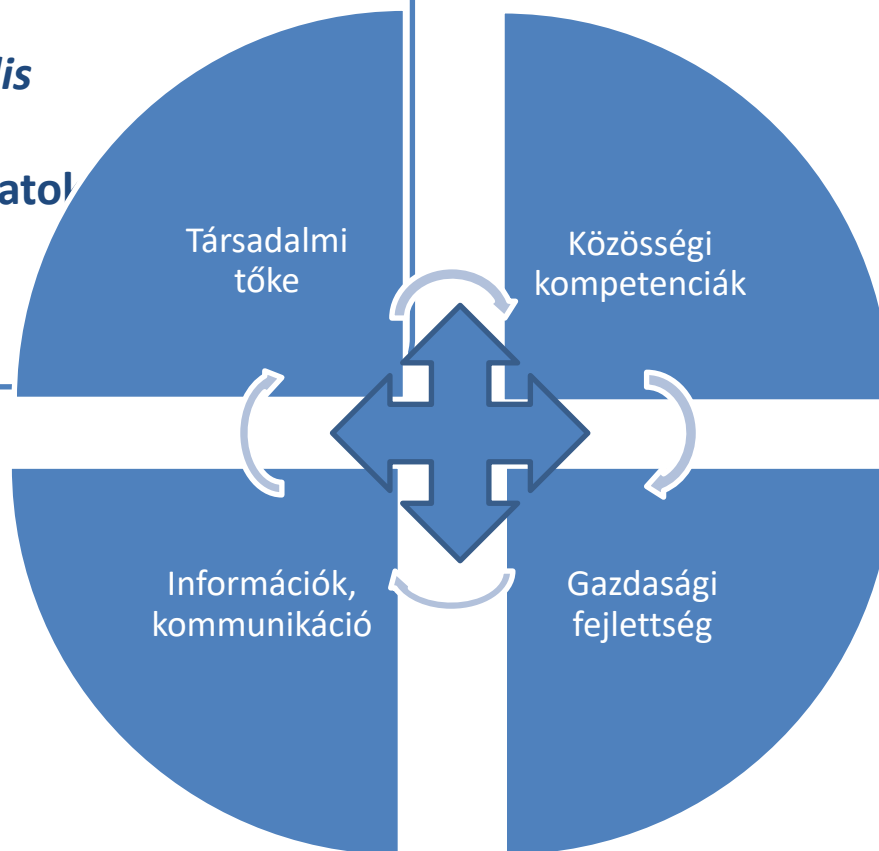
A szakirodalom - közösségi szinten - a rugalmas ellenállóképességet (rezilienciát), mint képességet és folyamatot, illetve mint stratégiát írja le, amelyhez erőforrásokat kell mozgósítani valamilyen változás (katasztrófa vagy járvány) rövid vagy hosszú távú hatásaival való megküzdés során.

A közösségi rezilienciával foglalkozó elemzésekben kitüntetett szerepet kap a társadalmi tőke vizsgálata, de vita tárgya, hogy mely változók mérésével adhatunk erről igazán számot.

Az egyik legtöbbször idézett modell (Norris és szerzőtársai, 2007) alapján látható, hogy a rezilienciát mint hálózatba kapcsolt adaptív képességek folyamatok és stratégiák – a közösségi kompetenciák, gazdasági fejlettség, az információ, kommunikáció és a társadalmi tőke – összességének tekintik.

A segítőkapcsolatok helye a közösségi reziliencia – mint hálózatba kapcsolt adaptív képességek – modelljében (Norris et al.2007)

- *Kapott és elvárt szociális támogatások*
- *Formális, informális kapcsolatok*
- *Szervezeti kapcsolatok*
- *Helyi kötődés*
- *Közösségtudat*
- **Bizalom?**

- A modellben társadalmi tőke összetevőjeként hét elemet jelölnek meg, amelyből kritikusan meg lehet állapítani, hogy még hiányzik a bizalom, amely csak az utóbbi években vált a társadalmi tőke rezilienciában játszott szerepének kiemelt vizsgálati szempontjává.
- A társadalmi tőke faktorai között első helyen szerepel a *kapott segítség*. A társadalmi tőke normájának tartott segítségnyújtás mérése során a vizsgálatok általában a reciprok segítségnyújtásra fókuszálnak. Véleményünk szerint a segítségnyújtás ennél sokkal komplexebb és érdekesebb differenciáltabban kezelni, mert sokkal informatívabb képet ad a képességekről, folyamatokról a rugalmas ellenállóképesség megítéléshez.
- A segítségnyújtás négy formáját – *a donor, a recipiens a reciprok és az inaktív segítségnyújtási formákat* - differenciáltuk az elemzés során azon kérdés mentén, hogy :

2010 Kapott-e segítséget a katasztrófa idején valakitől, illetve nyújtott-e segítséget valakinek? 2013 és 2020-ban pedig segített -e valakinek az elmúlt 1 hónapban, illetve kapott-e segítséget valakitől az elmúlt 1 hónapban?

1. A segítőkapcsolatok típusai és megoszlása 2010-2020

	Donor (segítséget adók)	Recipiens (segítséget kapók)	Reciprok (kölcsönösen segítők)	Inaktív/ kiilleszkedett (nem adnak és nem kapnak segítséget)
2010	23%	15%	45%	17%
2013	7%	8%	37%	48%
2020	15%	15%	40%	30%

- Az aktív segítségnyújtási kapcsolatokban jól látható, hogy mind 2010-ben a katasztrófa idején, mind 2020-ban a COVID-19 első hulláma után készített felmérés idején a reciprok kapcsolatok a legerősebbek, de a bajban megemelkednek a donor jellegű jellegű kapcsolatok is.
- Érdemes figyelni arra is, hogy 2020 ugyanolyan arányúak voltak a donor jellegű kapcsolatok mint a recipiens, azaz a csak segítséget kapó kapcsolatok - ez ami különbözik 2010-től, de jelzi is, hogy valamilyen „vészhelyzetre” reagált a közösség.
- A 2013-as felvétel mindezek tükrében „békeévnek” tekinthető, amikor is az inaktív segítőkapcsolatok voltak a jellemzőbbek a reciprok-jellegű kapcsolatok mellett.
- A segítségnyújtási ilyen formán való tipizálása mindhárom vizsgált időszakban erős szignifikáns kapcsolatot mutatott a károsultság mértékével, a települési hovatartozással, de leginkább pedig az életkorral.

1.1. A segítőkapcsolatok típusai a közvetlen és közvetett károsultak körében 2010-2020

KÖZVETLEN/ KÖZVETETT KÁROSULT	Donor	Recipiens	Reciprok	Inaktív
2010 közvetlen károsult	2%	27%	69%	2%
2013 közvetlen károsult	6%	13%	47%	34%
2020 közvetlen károsult	18%	6%	46%	30%
2010 közvetett károsult	45%	2%	21%	32%
2013 közvetett károsult	7%	3%	29%	61%
2020 közvetett károsult	12%	23%	35%	30%

1.2. A segítőkapcsolat-mintázatok településenként 2010-2020

TELEPÜLÉS		Donor	Recipiens	Reciprok	Inaktív
2010	Devecser	25%	13%	41%	20%
	Kolontár	18%	15%	67%	0%
	Svásárhely	29%	8%	37%	25%
2013	Devecser	6%	8%	35%	51%
	Kolontár	13%	10%	60%	17%
	Svásárhely	8%	4%	17%	71%
2020	Devecser	12%	18%	34%	36%
	Kolontár	29%	10%	42%	19%
	Svásárhely	10%	12%	67%	11%

1.3.Segítőkapcsolat-mintázatok életkori csoportok szerint 2010-2020

ÉLETKOR		35 évnél fiatalabb	35-44 éves	45-54 éves	55-64 éves	65-74 éves	75 év feletti
2010	Donor	21%	23%	30%	20%	27%	17%
	Recipiens	4%	3%	0%	14%	23%	33%
	Reciprok	54%	67%	65%	54%	25%	13%
	Inaktív	21%	7%	5%	12%	25%	37%
2013	Donor	19%	8%	10%	6%	4%	2%
	Recipiens	4%	3%	0%	7%	8%	22%
	Reciprok	44%	53%	42%	37%	31%	26%
	Inaktív	33%	36%	48%	50%	57%	50%
2020	Donor	18%	19%	19%	22%	9%	7%
	Recipiens	0%	8%	5%	6%	21%	38%
	Reciprok	47%	54%	46%	33%	33%	40%
	Inaktív	35%	19%	30%	39%	37%	15%

- Az eredmények igazolják azt a feltevésünket, hogy a veszélyt, a kiszolgáltatottságot átélt csoportok (közvetlenül károsultak) segítségnyújtási aktivitása minden vizsgált időpontban magasabb és a kölcsönösebb volt, mint a közvetetten károsutaké.
- A válaszadók segítőkapcsolatainak érdekes mintázata alakul ki településenként. Tulajdonképpen három különböző települési minta alakult ki. Az eltérő segítségnyújtási modelleket alapvetően a települések lakosságának demográfiai-társadalmi összetétele határozza meg.
- A különböző időszakok segítségnyújtási modelljeiben elsősorban a 45-54 éves korosztály illetve a 35-44 éves korosztály a legaktívabb (az ennél fiatalabb korcsoport a „békeévben” mutatott aktivitást).
- Általánosságban elmondható, hogy az életkor emelkedésével csökken a segítségnyújtási aktivitás, míg a legidősebb korcsoportban – értelemszerűen – megemelkedik a recipiensek aránya.

1.4. A segítőkapcsolatok típusai és irányai 2010-2020

	Családtag, rokon	Barát	Szomszéd	Ismerős	Intézmény
Donor2010	10%	13%	7%	17%	11%
Recipiens	18%	19%	9%	14%	33%
Reciprok	27%	26%	29%	23%	10%
Inaktív	45%	42%	55%	46%	46%
Donor2013	7%	3%	5%	5%	1%
Recipiens	7%	3%	3%	2%	0%
Reciprok	32%	16%	14%	7%	1%
Inaktív	54%	78%	78%	86%	98%
Donor2020	15%	6%	7%	5%	2%
Recipiens	12%	5%	7%	2%	3%
Reciprok	34%	10%	8%	5%	0%
Inaktív	39%	79%	78%	88%	95%

- Az eredmények igazolják azt a feltevésünket, hogy a veszélyt, a kiszolgáltatottságot átélt csoportok (közvetlenül károsultak) segítségnyújtási aktivitása minden vizsgált időpontban magasabb és a kölcsönösebb volt, mint a közvetetten károsutaké.
- A válaszadók segítőkapcsolatainak érdekes mintázata alakul ki településenként. Tulajdonképpen három különböző települési minta alakult ki. Az eltérő segítségnyújtási modelleket alapvetően a települések lakosságának demográfiai-társadalmi összetétele határozza meg.
- A különböző időszakok segítségnyújtási modelljeiben elsősorban a 45-54 éves korosztály illetve a 35-44 éves korosztály a legaktívabb (az ennél fiatalabb korcsoport a „békeévben” mutatott aktivitást).
- Általánosságban elmondható, hogy az életkor emelkedésével csökken a segítségnyújtási aktivitás, míg a legidősebb korcsoportban – értelemszerűen – megemelkedik a recipiensek aránya.

- Veszélyhelyzetben – a vörösiszap-katasztrófa idején - igen széles segítőkapcsolati hálózat alakul ki és a kölcsönös segítségben a legelső szereplők a szomszédok voltak, a barátok és családtagok mellett. Az adatok jól dokumentálják a kapott intézményi segítséget is.
- Az is megfigyelhető, hogy a segítőkapcsolatok erősen családi és rokoni irányúak, ami 2020-ban (a Covid első hulláma idején) még tovább erősödött. A járvány jellege kizárta azt a széles segítőháló kialakulását, mint amit a vörösiszap-katasztrófa idején láthattunk.

- A szomszédsági kapcsolatokat azért tettük a vizsgálat tárgyává, mert a településeken alapvetően átrendeződtek ezek a kapcsolatok részben az új lakóparkok megépítésével részben pedig a beköltözések révén.
- Két tényezőt vizsgáltunk: a szomszédsággal való elégedettséget és a szomszédokkal való kapcsolatot.
- A teljes mintában azt láthatjuk, hogy 2020-ban - 2013-hoz képest - a szomszédjaikkal teljesen elégedettek aránya csökkent és „már csak elégedettebbek”-szint felé tolódtak el a megítélések. Ennek hátterében a devecseri megkérdezettek körében mért csökkenés áll, míg Kolontáron ez a megítélés javult, és Somlóvásárhelyen alapvetően nem változott.
- A kapcsolatok tekintetében az látszik, hogy az alacsony arányú szorosabb kapcsolatok is lecsökkennek és áttolódnak a „néha összejárunk”- „szoktunk beszélgetni” szintjére. A legdrámaibb változások e tekintetben Kolontáron zajlottak le, ahol a „szoktunk beszélgetni” szintjén van a szomszédsági kapcsolatok 76 százaléka. Ez részben az átlagéletkorból és részben a zártabb családi-rokoni kapcsolatokra fókuszáló kapcsolatrendszerből ered.

2.1. A szomszédsági elégedettség és kapcsolatok változásai 2013-2020

Szomszédsági elégedettség/kapcsolat	Teljes minta 2013-2020		Devecser 2013-2020		Kolontár 2013-2020		Svásárhely 2013-2020	
	2013	2020	2013	2020	2013	2020	2013	2020
egyáltalán nem elégedett a szomszédjával	2%	1%	2%	1%	0%	0%	0%	2%
nem elégedett	5%	9%	3%	11%	3%	0%	12%	6%
elégedett	27%	40%	26%	44%	33%	29%	42%	45%
teljesen elégedett	65%	50%	67%	44%	64%	71%	46%	47%
nem válaszol	1%	0%	2%	0%	0%	0%	0%	0%
egyáltalán nem ismeri a szomszédját	2%	3%	2%	3%	0%	0%	0%	4%
csak látásból	6%	10%	7%	13%	3%	3%	12%	2%
szoktak beszélgetni	57%	57%	59%	52%	48%	76%	48%	57%
néha összejárnak	27%	26%	24%	26%	37%	20%	32%	33%
rendszeresen összejárnak	8%	4%	8%	6%	12%	0%	7%	4%

- A 2013-as kutatás egyik kérdése az volt, hogy mennyire válnak szegregátumokká az új lakótelepek. Ezért megvizsgáltuk, hogy milyenek a szomszédsági kapcsolatok az új lakásba beköltözők és azok között, akiknek nem változott a lakhelye.
- A kutatás egyik meglepő eredménye volt, hogy a szomszédsági kapcsolatok, noha lazultak devecseri új házba költözők körében is, de nem olyan drasztikusan, mint a kolontáriak körében. Sőt Kolontáron a szomszédsági kapcsolatok redukálódása figyelhető meg a régi házban lakók körében is.
- A devecseri lakóhelyet nem váltók körében ellentmondásos a kép alakult ki a szomszédsági kapcsolatokban: van egy válaszadói mag, amely megőrizte a viszonylag közeli szomszédsági kapcsolatokat, míg a válaszadók másrészének redukálódtak a szomszédsági viszonyai.

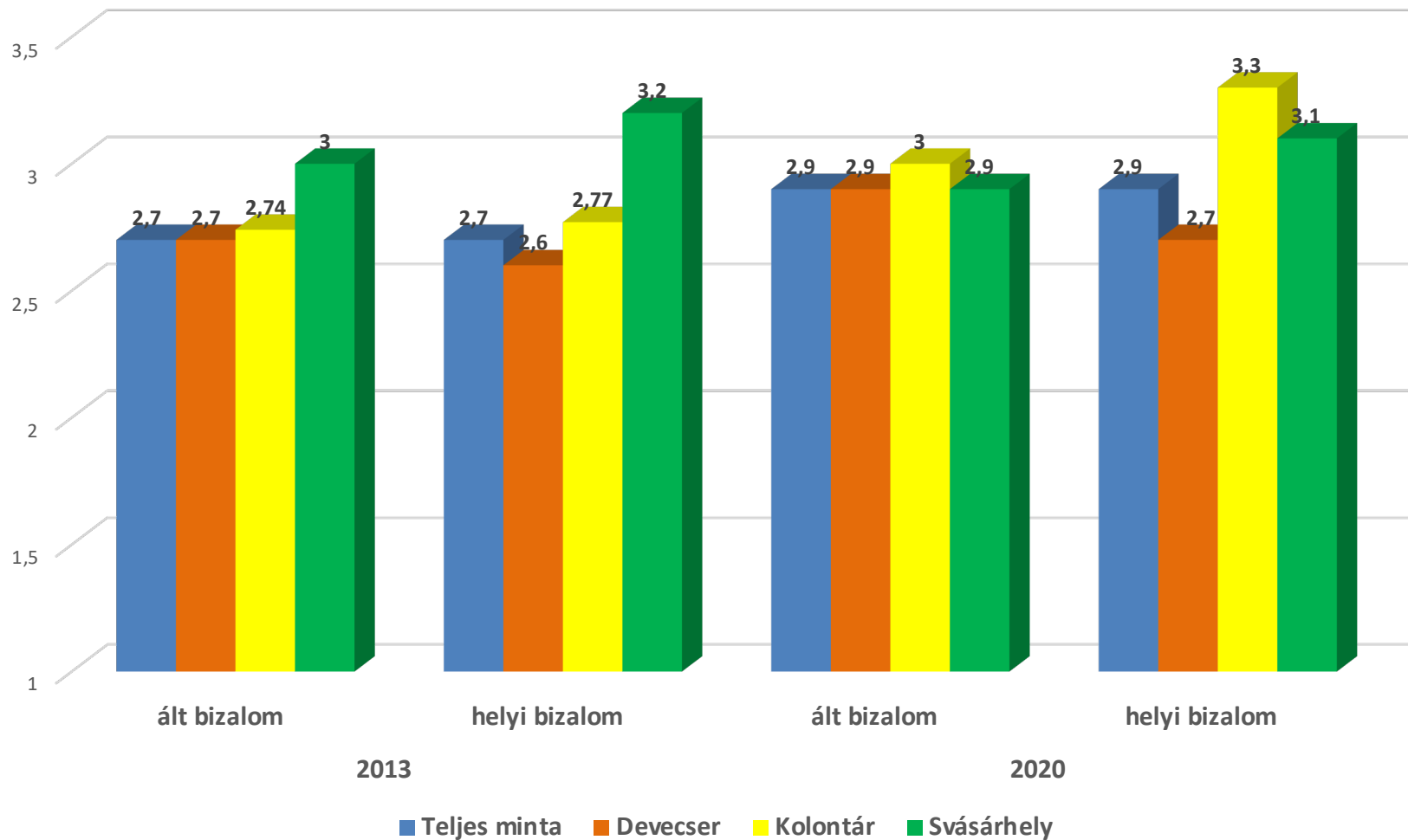
2.2. A szomszédsági elégedettség és kapcsolatok változásai lakástípus almintában 2013-2020

	Teljes minta 2013 -2020		Új házba költözők 2013		Új házba költözők 2020		Lakhely változatlan 2013		Lakhely változatlan 2020	
			D.	K.	D.	K.	D.	K.	D.	K.
egyáltalán nem elégedett a szomszédjával	2%	1%	0%	0%	1%	0%	4,5%	0%	1%	0%
nem elégedett	5%	9%	2%	7%	1%	0%	4,5%	2%	19%	0%
elégedett	27%	40%	13%	33%	25%	0%	35%	37%	57%	40%
teljesen elégedett	65%	50%	85%	60%	73%	100%	54%	63%	23%	60%
egyáltalán nem ismeri a szomszédját	2%	3%	1%	0%	0%	0%	3%	0%	5%	0%
csak látásból	6%	10%	3	0%	8%	0%	10%	0%	17%	9%
szoktak beszélgetni	57%	57%	58%	53%	57%	57%	60%	55%	53%	83%
néha összejárnak	27%	26%	24%	20%	29%	43%	24%	40%	23%	12%
rendszeresen összejárnak	8%	4%	14%	27%	6%	0%	4%	5%	2%	0%

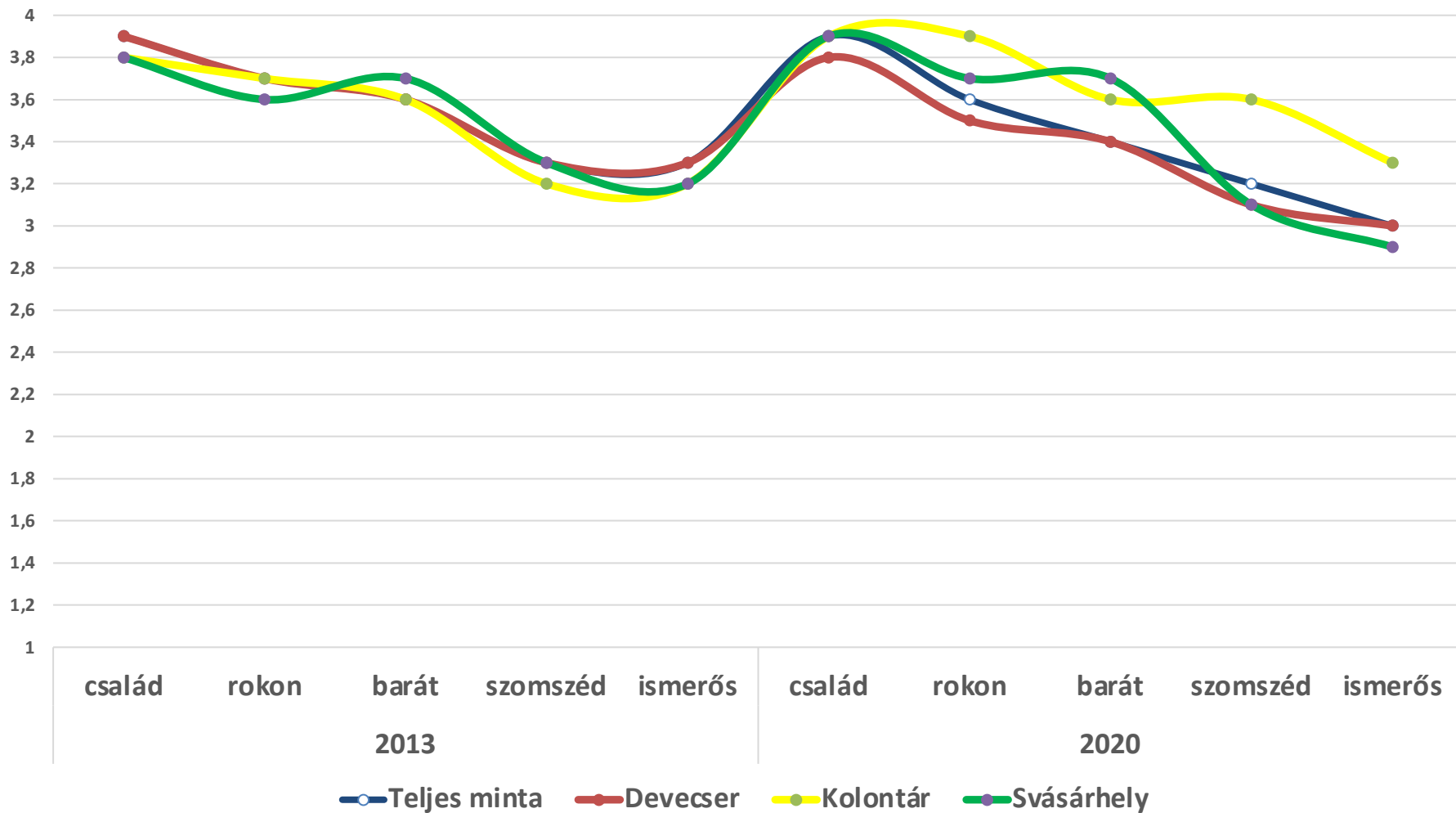
Az általános a helyi és a partikuláris bizalom vizsgálatának eredményei

- 2020-ra mind az általános, mind pedig a helyi bizalom javult a három településen, de hangsúlyozni kell, hogy mivel átlagról van szó, itt néhány tized pontos változások voltak kimutathatók, amelyek azért a mélyebb következtetések levonásában óvatosságra intenek! Az azonban ennek ellenére is látszik, hogy a helyi bizalom tekintetében miként különböznek a települések.
- Devecser még mindig bizalomvesztéses állapotban van, a két falusias jellegű településen a várt eredmények, azaz a helyiekbe vetett bizalom magasabb átlaga a jellemző. Az is nyilvánvaló, hogy egy nagyobb és a mikroközösségek által szabdaltságot Devecseren talán ez egy hosszabb folyamat.
- A partikuláris bizalom 2013-ban mind Devecserben, mind Kolontáron követte a minta átlagát. Ezzel szemben 2020-ban Devecserben az általános bizalomvesztés ráakódott a partikuláris bizalomra is.
- A két falusias településre a szűk, a család-rokonság dominanciájával leírható szűk bizalmi rádiusz jellemző.

Az általános és a helyi bizalom változásai 2013-2020 (átlag)

A partikuláris bizalom változásai 2013-2020 (átlag)

Köszönjük a figyelmüket!

Várjuk kérdéseiket!